

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΟ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΙΡΩΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ
1935

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.Ε.Τ.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΓΑΛΛΙΑ

Τὸν περασμένο μῆνα, οἱ πνευματικοὶ γαλλικοὶ κύκλοι θρήνησαν ἀκόμη δύο νεκρούς, τὸν ἱστορικό καὶ ἀκαδημαϊκὸ Georges Lenôtre καὶ τὸν ἑλληνιστὴ Maurice Croiset.

Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Λενότερ, χάνεται ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σοφοὺς ἐρμηνευτὰς τῆς ἱστορίας τοῦ παλίου Παρισιοῦ, πρὸ παντὸς τῆς νεπολεοντείου ἐποχῆς, ποὺ κατόρθωσε κατὰ τὴ μακρὰ ζωὴ του νὰ μαζέψῃ ὅλο τὸ ἀνεξάντλητο ἱλικὸ καὶ νὰ τὸ παρουσιάσῃ σὲ βιβλία σπασταριστοῦ ἐνδιαφέροντος, γραμμένα μὲ γλαυρότητα, μοναδικὰ στὸ εἶδος τους, γιατί ἀποκαλύπτουν ὅλα τὰ μυστικὰ καὶ ὅλες τὶς δολοπλοκὰς τῶν μικρῶν καὶ ἀγνώστων ἡρώων ποὺ ἐδράσαν στὰ παρασκήνια. Χάρις στὸ ἐξαιρετικὸ ταλέντο του, ὁ Λενότερ — τὸ ἀληθινὸ τῆς ἀρετῆς εἶναι Θεόδωρος Γκοσσελὲν — ζωντάνεψε ὁλόκληρη τὴν παλιὰν ἐποχὴ καὶ τῆς χάρισε μιὰ καινούργια δροσερότητα, ἓνα ἀγνωστὸ ἴσαμε τώρα θέλημα. Τὰ βιβλία του ρουφιοῦνται σὰν τὸ καλύτερο ρομάντσο, χωρὶς ν' ἀπομακρύνονται καθόλου ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Χάρις στὴν ἐντατικὴ ἐργασία του ἐπὶ χρόνια ὁλόκληρα μέσα στὰ Ἀρχεῖα, καὶ στὶς βιβλιοθήκες, ὁ Λενότερ κατόρθωσε νὰ μᾶς δώσῃ τὴν παλιὰν ἐκείνην ἀτμόσφαιρα σὲ μιὰ σειρά τόμων ποὺ ὑπερβαίνουν τοὺς σαράντα. Τὸ τεράστιο αὐτὸ ἔργο του τοῦ ἀνοίξε τὶς πόρτες τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας στὰ 1932, σ' ἀντικατάσταση τοῦ Ρενὲ Μπαζέν. Τὴν τιμὴ αὐτὴ δὲν τὴν ζήτησε. Ἦλθε μόνη της. Ὑπέκυψε στὶς προστροπὰς τῶν φίλων του ὑπέβαλε ὑποσημειώματα καὶ ἐξελέγη σχεδὸν παμψηφεί. Λογραινὸς τὴν καταγωγή, εἶχε γεννηθεῖ τὸ 1857 στὸ Richemont. Ἐπειτα ἀπὸ τὶς σπουδὲς του ἀφιερώθηκε στὴν Ἱστορία. Ἀπὸ τὰ κυριότερα ἔργα του ἀναφέρουμε: «Ἡ γκιλοτίνια στὴν Ἐπαναστάση», «Τὸ ἐπαναστατημένο Παρίσι», «Ἡ αἰχμαλωσία καὶ ὁ θάνατος τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας», «Παλιὰ σπίτια, παλιὰ χαρτιά», «Τὸ δράμα τῆς Βαρέν», κτλ.

Παρὰ τὸ κῆρος του, παρὰ τὴν παγκόσμια σχεδὸν φήμη του, ὁ Λενότερ εἶχε μείνει σ' ὅλη τὴν ζωὴ ἓνας ἀποτραβηγμένος ἀπὸ τὸν κόσμον, ἓνας μετριόφρων. Αὐτὴ ἡ ἔμφυτη δειλία του τὸν ἐμπόδισε νὰ γίνῃ δεκτὸς ἐπίσημα ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία καὶ νὰ ἀπαγγεῖλῃ τὸ λόγο του.

Πραγματικὸ σοφός, συνεχίζοντας τὴν ὀραία παράδοσι ἑνὸς Μισσόν, ἑνὸς Λαμύ, ἀφίνει μὲ τὸ θάνατό του δυσαναπλήρωτο κενό, γιατί λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀφιερώνουν τὴν ζωὴ τους σ' ἓναν τέτοιο σκοπὸ: στὴν ἐξυπηρέτησι τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας.

**

Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Μωρίς Κρουαζέ χάνεται ἓνας διάσημος ἑλληνιστὴς καὶ θερμὸς φιλέλληνας. Γυῖος καθηγητοῦ, ἀδελφὸς τοῦ παγκοσμίου φήμης ἑλληνιστοῦ Ἀλφρέντ Κρουαζέ, ἄρχισε τὴ

σταδιοδρομίαν του στὸ Μονπελλιὲ καὶ τὴν τελείωσε διευθυντὴς τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας. Ὅταν ἀργότερα πῆρε σύνταξη, ἀφοσιώθηκε ἀπολύτως εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Στὰ 1917, τὴν ἐποχὴ ποὺ τὰ κανόνια βροντοῦσαν ἀκόμα στὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὁ Κρουαζέ ἱδρύσε τὸν περιφημὸν σύλλογον «Γουλιέλμο Μπυντέ», γιὰ νὰ ἐξυπηρέτησῃ τὰ ἀνώτερο ἰδανικὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ δώσῃ στὸ Παρίσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Τὸ ἔργο αὐτὸ ποὺ ἄρχισε μὲ φόβον, στέκεται σήμερον στὴν πρώτη γραμμῇ, χάρις στὴν τεραστία ἀνάπτυξιν ποὺ ἔλαβε, καὶ ἀκόμα χάρις στὶς σοφὲς πράγματι ἐκδόσεις τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν λατινικῶν ἀριστοφυγημάτων.

**

Ὁ γνωστὸς ζωγράφος καὶ συγγραφεὺς Jacques-Émile Blanche ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐμπνευσμένους καλλιτέχνες καὶ τὰ πορτραῖτα τοῦ Μπαρρὲς καὶ τοῦ Προύστ τὸν ἔκαμαν διάσημον σὲ ἡλικίαν 21 χρονῶν. Ὡς συγγραφεὺς ἔχει δημοσιεύσει ἀρχετὰ ρομάντσα, ὅπως τὸ «Ayméris» καὶ τελένταια τὶς «Mémoires de Joséphine Perdrillon», ποὺ εἶναι μιὰ σάτυρα τῆς κοινωνίας μας, «καμωμένη ἀπὸ ἓναν ἀπογοητευμένο φιλόσοφον».

**

Τὸ φιλολογικὸ βραβεῖον «Gringoire» δόθηκε φέτος στὸν κ. Marcel Griaule γιὰ τὸ βιβλίον του «Les flambeurs d'hommes», ποὺ εἶναι ἡ παραστατικὴ ἀφήγησις μιᾶς ἀποστολῆς τοῦ συγγραφέως στὴν Ἀβησσυνίαν.

**

Οἱ «Φίλοι τῆς κομῆσεως Ντέ Νοάιγ» ἀπεφάσισαν νὰ προσφέρουν στὴν Ἑταιρίαν τῶν Συγγραφέων τὴν προτομὴν τῆς ἀλησμόνητης ποιήτριας. Γιὰ τὸ σκοπὸν αὐτὸ ἐγίνε τελενταιὰ μιὰ πώλησις βιβλίων, ὁργανωμένη ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ ἐκδότου Fayard ποὺ ἀπέδωκε ἴσαμε τώρα ἀρχετὰ.

**

Τὸν περασμένο μῆνα γίνε ἐπίσημα δεκτὸς ὁ νέος ἀκαδημαϊκός, δούξ De Broglie, ποὺ ἀντικατέστησε τὸν ἱστορικὸν Pierre de La Gorce. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ πῆρε ἰδιαίτην σημασίαν καὶ συγκίνησε εὐλικρινὰ τοὺς Παρισινοὺς, γιατί, δεχόμενος τὸν νέον ἀκαδημαϊκόν, ὁ κ. Maurice Paléologue διάβασε τὸν λόγον ποὺ εἶχε γράψῃ ὁ ἀλησμόνητος Louis Barthou.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ν. Καζαντζάκη : «Ἡ Θεία Κωμωδία» τοῦ Λάντε.

Ἡ «Θεία Κωμωδία» τοῦ Λάντε εἶχε στὴ γλώσσα μας πολλὰς μεταφράσεις καὶ στὸ πεζὸ καὶ στὸ στίχον, μὰ γιὰ καμιὰ δὲ μπορεῖ νὰ ὑπο-

στηριχτή πώς αποδίδει τὸ πρωτότυπο. Κάθε μεγάλο ποιητικὸ ἔργο, γιὰ νὰ μεταφραστῆ καλά, ἀπαιτεῖ καὶ τὸν ἀνάλογό του μεταφραστή. Ἀπ' ὅσες ἔγιναν ὡς τώρα, ἡ σχετικὰ καλύτερη εἶναι τοῦ Κωστ. Μουσούρου πασά, μὰ κι' αὐτή, καμωμένη σὲ μιὰν ἀρχαϊκὴ, εὐαγγελικὴ γλῶσσα, ἐρχεται ἀμέσως σὲ τρομερὴν ἀντίθεση μὲ τὸν ποιητὴ τῆς «Θείας Κωμωδίας», ποὺ ἀκρίβως στὴν ἐποχὴ τοῦ ἐπολέμησε μ' ὅλη του τὴ δύναμη τ' ἀρχαϊκὰ αὐτὰ γλωσσικὰ κατασκευάσματα, κ' ἐργάστηκε γιὰ τὴν τελειοποίηση κ' ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς τοῦ τύπου του.

Ἡ μετάφραση τοῦ Βεργιοῦ ἔβγαλε σὲ βιβλίον τὰ πρῶτα ἔξι ἄσματα τῆς «Κολάσεως» — εἶναι μιὰ πλουσιὰ ἀπόπειρα γρη῏τη φραστικῶς πλατυσμοῦς, ποὺ τοὺς κερῶν ἀκόμα μεγαλύτερους τὰ ἐρηνηνευτικὰ σχόλια ποὺ μπάζει μέσα στὸ κείμενο!

Ἡ μετάφραση τοῦ Ζουφρέ — δημοσιεύθηκε ἡ «Κόλαση» στὸ περιοδικὸ «Ἠλύσια» — εἶναι μιὰ χοντροκοπιὰ μεταφραστικὴ, μιὰ ἐκλαίκευση τοῦ ἔργου τοῦ Λάντε, ποὺ δὲν ἔχει καμιὰ σχεδὸν λογοτεχνικὴ ἀξία.

Ἡ μετάφραση τοῦ Πράσινου — δημοσιεύθηκε ἡ «Κόλαση» στὸ περιοδικὸ «Λόγος» τῆς Κωνσταντινουπόλεως — εἶναι μιὰ σχολαστικὴ προσπάθεια, ποὺ ἴσως μόνο γιὰ βοήθημα μπορεῖ νὰ χρησιμεύῃ σ' ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ διαβάσῃ τὸ δαντικὸ ἔργο.

Λιαφορετικὴ δὲν εἶναι ἡ μετάφραση τῆς «Κολάσεως» τοῦ Γ. Καλοσγούρου. Μόνο ποὺ ὁ μεταφραστὴς τὴν εἶχε ἀρήσει ἀνεπεξέργαστη, κι' αὐτὸ εἶναι τὸ ἐλαφροντικὸ τῆς.

Γιὰ τοῦ Ἀντωνιάδη δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ γίνῃ κανεὶς λόγος. Ἐπίσης, δὲ θὰ κάμω κανένα λόγο γιὰ τὶς πεζὲς μεταφράσεις τῆς «Θείας Κωμωδίας», γιατί οἱ μεταφραστὲς τοὺς ἐπροσπαθήσανε νὰ μεταφράσουνε τὸ νόημα κι' ἀδιαφορήσανε γιὰ τὸ καλλιτεχνικὸ μέρος.

Κάποιες ἄλλες προσπάθειες νὰ μεταφραστοῦν ἕνα - δύο ἄσματα ξεχωριστά, δὲν ἐδώσανε καὶ πολὺ καλύτερ' ἀποτελέσματα, ὅπως π.χ. τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Οὐγγολίνου, ποὺ σχεδὸν ἐπαράφρασε ὁ Βαλαωρίτης, καὶ τὸ πέμπτο καὶ τριακοστὸ τρίτο ἄσμα τῆς «Κολάσεως», ποὺ μετάφρασε δοκιμαστικὰ ὁ σοφὸς Νίκος Κονεμένος, καὶ ποὺ ἴσως εἶναι ἡ καλύτερη προσπάθεια τοῦ παρελθόντος, μ' ὅλο ποὺ ὁ Κονεμένος, ἀπ' ὅσο ξέρω, δὲν ἐκαλλιέργησε συστηματικὰ τὸ στίχο.

Ἐπίσης, ὁ κ. Λευτέρης Ἀλεξίου, στὸ προσωπικὸ του περιοδικὸ «Τὸ Κάστρο», ποὺ βγάζει τώρα στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης, δημοσιεύει μιὰ μετάφρασή του ἐμμετρῆ τῆς «Θείας Κωμωδίας», κι' ὡς τὴν ὥρα ἔχω ἰδεῖ τὰ πρῶτα ἔξι ἄσματα τῆς Κολάσεως. Γιὰ τὴν μετάφραση αὐτὴ, ποὺ δὲν τῆς λείπουνε χαρίσματα, ἐπιφυλάσσομαι νὰ μιλήσω ἀργότερα, ὅταν ἴσως συμπληρωθῇ.

Ὀλόκληρη, σὲ βιβλίον τυπωμένη, — ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ «Κύκλος», — τώρα τελευταῖα βγήκε ἡ ἐμμετρῆ μετάφραση τοῦ κ. Νίκου Καζαντζάκη.

Γιὰ τὴν τελευταία αὐτὴ μετάφραση, πρέπει ἀμέσως νὰ τονίσω πὼς ἔχει πολλοὺς, πάρα πολ-

λοὺς κρητικὸς ἰδιωματισμοὺς. Κι' αὐτὸ τὴν ἀδικεῖ τόσο, ποὺ σχεδὸν καταντάει χαμένος κόπος ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργασία, ποὺ δὲν εἶναι μικρὴ, ὅταν κανεὶς σκεφτῆ πὼς ξεπερνάει τὶς δεκατρεῖς χιλιάδες στίχους!

Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα δὲν ἐκαλλιεργήθηκαν ποτὲ φυσιολογικὰ καὶ δὲν ἐφτάσανε ν' ἀποδώσουνε λογοτεχνικοὺς καρποὺς ἀξιόλογους, χωρὶς νὰ τὰ συντρέχουνε πολιτικοὶ λόγοι. Οἱ προσπάθειες ποὺ γίνανε μόνο γιὰ λογοτεχνικὸ κέφι, δὲν εὐρήχανε ποτὲ θερμοὺς ὀπαδοὺς, κ' ἐμείνανε χωρὶς συνέχεια καὶ χωρὶς ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Ὅταν ἕνας λαός, ἕνα ἔθνος χωρίζεται σὲ διάφορα κράτη, τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ καλλιεργεῖ τὴν τοπικὴν του διάλεκτο, ὡς ποὺ κάποια ἀπ' ὅλες, εὐνοημένη ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς λόγους, νὰ λάβῃ τὴν μεγάλην τῆς ἀνάπτυξη, δίνοντας ἔργα σπουδαῖα λογοτεχνικά, ἐπιστημονικά καὶ φιλοσοφικά. Ἡ διάλεκτος αὐτὴ, βοηθημένη κι' ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς μεταβολές, καταντάει κοινὴ σ' ὅλοκληρο τὸ ἔθνος, καὶ κατὶ τέτοιο συνέβηκε στὴν ἀρχαιότητα μὲ τὴν ἀττικὴν διάλεκτο, καθὼς καὶ στὴν Ἰταλία μὲ τὴν τωσκάνικη.

Ὅταν ὅμως τὸ ἔθνος εἶναι ἐνωμένο, τὴν κοινὴν γλῶσσα τὴ δίνει τὸ ἀνώτερο πνευματικὸ του κέντρο, ποὺ συνήθως εἶναι ἡ πρωτεύουσά του, καὶ κατὶ τέτοιο συνέβηκε μὲ τὴ Γαλλία, ὅπως ἀσφαλῶς κατὶ τέτοιο πρέπει νὰ γίνῃ καὶ μ' ἐμᾶς, ἂν θέλουμε ν' ἀποκτήσουμε γρήγορα κοινὸ ἔθνικὸ γλωσσικὸ ὄργανο.

Ἡ χρησιμοποίησις λοιπὸν διαλέκτων, καὶ τὸ ἀνακάτεμα ἰδιωματικῶν στοιχείων, ὅταν δὲν ἔχουνε πολιτικὰ χωριστικὰ κίνητρα, δὲν εἶναι παρὰ ἰδιοτροπίες βλαβερές, γιατί καὶ τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο περιορίζουνε σὲ στενὰ ἐπαρχιακὰ ὄρια, καὶ τὴν κοινὴν ἔθνικὴν γλῶσσα ἐμποδίζουνε ν' ἀναπτυχθῇ, ποὺ τόσο εἶναι χρειαστὴ στὸ ἔθνος μας καὶ γιὰ τὶς πρακτικὲς του ἀνάγκες καὶ γιὰ τὶς πνευματικὲς.

Ἡ καλλιέργεια τῶν ἰδιωμάτων, ὡς ἕνα κάποιο χρονικὸ διάστημα, ἦταν δικαιολογημένη, γιατί δὲν εἶχε σχηματιστεῖ ἀκόμα ἡ Ἀθήνα καὶ δὲν εἶχε ἀποκτήσει τὰ πνευματικὰ πρωτεῖα. Σήμερα ὅμως, ἡ χρῆσις τῶν ἰδιωμάτων εἶναι σφάλμα σοβαρό, γιατί ἐκτὸς ποὺ περιορίζει ἕνα ἔργο σὲ στενὰ ὄρια κ' ἐμποδίζει τὸ γρήγορο σχηματισμὸ τῆς κοινῆς ἔθνικῆς μας γλώσσας, κινδυνεύει ἀκόμα νὰ τὸ καταντήσῃ καὶ κωμικὸ, ὅσο σοβαρὴ κι' ἂν εἶναι ἡ πρόθεσις τοῦ συγγραφέα.

Ἀφήνοντας τώρα τὶς γενικὲς σκέψεις κ' ἐρχόμενος στὴν μετάφραση τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη, δὲ θὰ ζητήσω νὰ συγκεντρώσω καὶ ν' ἀρσδιάσω τὸ ἰδιωματικὸ καὶ ἀκατανόητο λεξιλόγιον ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτὴ. Θὰ προτιμήσω ν' ἀναφέρω ἕνα μικρὸ παράδειγμα, γιὰ νὰ φανῇ χειροπιαστὰ αὐτὸ ποὺ εἶπα ψηλότερα. Τοὺς στίχους 97, 98 καὶ 99 τοῦ τρίτου ἄσματος τῆς «Κολάσεως», τοὺς μεταφράζει ἔτσι:

«Πραγάλισαν οἱ μαλλιαρὲς μασέλες
τοῦ ναύλερου τοῦ χλεμπονιάρη βάλτου,
μὲ τὰ φεγγιά τὰ φλογοκυκλωμένα.»

Κοπιάστε νὰ καταλάβετε! Καὶ κοπιάστε νὰ χαρῆτε ποίημα, ὅταν εἶναι γεμᾶτο μ' ἀνάλογο λεξιλόγιο καὶ φρασεολογία! Τὸ κείμενο στὴν κοινὴ δημοτικὴ λέει τὰ ἀκόλουθα: «Ἔτσι ἠσυχάσανε τὰ μαλλιαρὰ μάγουλα τοῦ καπετάνιου τοῦ θολοῦ νεροῦ, πού γύρω ἀπὸ τὰ μάτια του εἶχε πύρινους κύκλους.» Καὶ θὰ ρωτήσετε, ἴσως, γιατί νὰ βάλῃ «μασέλες» ἀφοῦ τὸ κείμενο λέει μάγουλα, καὶ γιατί νὰ μεταχειριστῆ τὸ εἰδικὸ «χλεμπονιάρη» γιὰ τὸ βάλλτο, πού λέγεται γιὰ τὸν ἀνθρώπο τὸν κιτρινιάρη ἀπὸ τοὺς ἐλώδεις; Τὴν ἀπάντησιν ὁμοῦς θὰ τὴ δώσετε μόνοι σας, ὅταν πληροφορηθῆτε πὼς τέτοιες μικροαπομακρύνσεις ἀπὸ τὸ κείμενο καὶ τέτοιες τολμηρότητες βρίσκονται πάρα πολλές στὴ μετάφραση τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη. Καὶ δὲν ἔχει μόνο τέτοιες ἀδυναμίες, μὰ καὶ λογῆς-λογῆς ἄλλες, πού ὅλες ὁμολογοῦνε πὼς ἡ μετάφραση ἐγένηκε βιαστικά καὶ χωρὶς προσοχὴ. Ἄς πάρουμε τὴ μετάφραση ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ ἄς ἐξετάσουμε στίς γενικές τους γραμμὲς μερικὰ ἄσματα.

Ἄρχη-ἀρχή, ἄσμα πρῶτο, στίχος πρῶτος τῆς «Κολάσεως» γράφει: «Στὸ μεσοστράτι». Δὲν ξέρω τί μπορεῖ νὰ σημαίνει στὴν κρητικὴ διάλεκτο ἡ λέξις, μὰ στὴν κοινὴ σημαίνει τὴ μέση τοῦ δρόμου κατὰ πλάτος καὶ ὄχι κατὰ μήκος, πού ἀπαιτεῖ τὸ κείμενο. Τὸ διπλὸ αὐτὸ νόημα, ἂν ἔχη διπλό, βλάπτει, φαντάζομαι, τὴν καθαρότητα τῆς φράσεως, καὶ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νᾶναι προτέρημα. Καταντάει μάλιστα καμιά φορὰ νὰ θυμίζῃ τὰ «κουράδια» τῆς «Βαβυλωνίας», κάτι πού δὲν εἶναι ἀσφαλῶς καὶ τόσο ἐποικοδομητικὸ γιὰ σοβαρὸ ἔργο. Καὶ τέτοιες λέξεις, μὲ διπλὸ νόημα, ὑπάρχουνε πολλές στὴ μετάφραση τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη, πρῶτα πού βεβαιώνει τὴν ἀπροσεξία καὶ τὴ βιασίνη τῆς ἐργασίας του. Δὲ θᾶγραφε πὼς τοῦ σηκώθηκε «ἡ τριχιά του» ἀντὶ «οἱ τρίχες του», μὰ καὶ «τριχιά», ὅσο καὶ νὰ σημαίνει «τρίχες» σὲ κάποιον χωριὸ τῆς Κρήτης, στὴν ἄλλην Ἑλλάδα σημαίνει «σκοινί»! Μ' ἄς πάρουμε κατὰ σειρά τὴ μετάφραση.

Στὸ Α' ἄσμα, στίχ. 18, γράφει: «Ποῦ γύρω ὀλοῦθε ἰσιόστρατ' ὀδηγᾶ μας.» Τὸ κείμενο λέει: «Ποῦ μᾶς ὀδηγεῖ ἴσια σὲ κάθε δρόμο.» Ἔτσι, ἐκεῖνο τὸ «γύρω» εἶναι πλεονασμός, πού ἴσως νὰ μὴν πάῃ καὶ τόσο καλά στὸ νόημα τοῦ κειμένου. Στὸ στίχο 24 γράφει «ἄγρια νερά», μὰ τὸ κείμενο θέλει πιὸ ἐντονη καὶ πιὸ χαρακτηριστικὴ φράση· λέει: «ἐπικίνδυνα νερά». Στὸ στίχο 26 γράφει «πισογυρνάει», πού ἂν ὑπῆρχε στὴν κοινὴ δημοτικὴ θὰ σήμαινε ὀπισθοχωρεῖ, καὶ ὄχι φεύγει πρὸς τὰ πίσω, πού θέλει τὸ κείμενο. Ὡστε καὶ ἂν ὑπάρχῃ στὴν κρητικὴ διάλεκτο, εἶναι λέξις μὲ διπλὸ νόημα. Στὸ στίχο 28 γράφει «τὸ ἀχνὸ κορμί». Δὲν ξέρω τί σημαίνει στὴν κρητικὴ διάλεκτο «ἀχνό», μὰ τὸ κείμενο λέει «κουρασμένο», καὶ τὸ «ἀχνό» στὴν κοινὴ σημαίνει τὸ ὄχρὸ, τὸ γλωμὸ, τὸ ξεθωριασμένο, ποτὲ ὁμοῦς τὸ κουρασμένο. Ἔτσι ἔχουμε πάλι λέξις μὲ διπλὸ νόημα. Φοβοῦμαι ὁμοῦς πὼς σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν πρόκειται γιὰ παρανόησιν, γιατί τὸ «lasso» στὸν Δάντε, ὅταν χαρακτηρίζει τὸν ἥλιο, παίρνει τὴ σημασίαν τοῦ ξε-

θωριασμένου, σημαίνει τὸν ἥλιο πού γέρνει πρὸς τὴ δύση του. Στὸ στίχο 30 γράφει: «μὲ πάντα πιὸ στεριομένο τὸ στερνὸ ποδάρι». Τὸ κείμενο γράφει: «Ἔτσι πού στέρεο πάντα ἦτανε τὸ πιὸ πίσω πόδι.» Τὸ νόημα τοῦ στίχου εἶναι πολυσυζητημένο. Ὡς ἓνα διίστημα, πιστεύανε πὼς σημαίνει τὸ ἀνέβασμα σ' ἀνήφορο, μὰ μὲ τὴν πείρα ἀποδείχτηκε πὼς στέρεο εἶναι πάντα τὸ πίσω πόδι ὅταν κανεὶς βαδίζει σὲ ἴσωμα καὶ ὄχι στὸν ἀνήφορο. Ἔτσι ἡ κριτικὴ παραδέχεται πὼς ὁ Δάντης θέλησε νὰ σημειώσῃ μὲ τὴν κίνησιν ἐν' ἀπὸ τὰ δύο: ἢ πὼς ἐβάδιζε δισταχτικά, ἢ πὼς ὁ ἀνήφορος ἦτανε πολὺ μαλακὸς καὶ λίγο ἐδιάφερε ἀπὸ τὸ ἴσωμα. Στὸ στίχο 34 γράφει «ἀσάλευτη στεκόταν», τὸ κείμενο ἔχει «πού δὲν ἔφευγε ἀπὸ μπροστά μου». Ἐκεῖνο τὸ «ἀσάλευτη» ἔρχεται σ' ἀντίθεσιν μὲ τὸ «ἐλαφριά καὶ γοργοπόδα» πού λέει ψηλότερα γιὰ τὴ λεοπαρδαλὴ. Στὸς στίχους 41, 42 καὶ 43 τὸ νόημα εἶναι ἀσαφέστατο· γράφει:

«Τόσο πού δίκια ἀσκώσα ἐντός μου ἐλπίδα
Γ' ὄριο τοῦ ζοῦ τομάρι νὰ κερδέψω
Τῆς μέρας ἡ ὥρα κ' ἡ ἀνκειζιάτα ἡ γλύκα.»

Λιαβάζοντας κανεὶς αὐτὴ τὴ φράση, νομίζει πὼς ἡ ἐλπίδα πού εἶχε ἦτανε νὰ κερδίσῃ τ' ὄραϊο δέσμα τοῦ ζώου, ἐνῶ τὸ κείμενο λέει: «μ' ἔκανε νὰ ἐλπίζω πὼς θάχω καλὸ ἀποτέλεσμα τὸ εὐχάριστο δέσμα ἐκεῖνου τοῦ θερίου, ἡ ὥρα τῆς ἡμέρας καὶ ἡ γλυκειὰ ἐποχὴ». Στὸ στίχο 57 γράφει: «μὲ ὅλους τοὺς λογισμοὺς του ἀχάει καὶ κλαίει». Καὶ τί σημαίνει τὸ «ἀχάει» στὴν κρητικὴ διάλεκτο δὲν ξέρω, στὴν κοινὴ ὁμοῦς δὲ σημαίνει ἐκεῖνο πού λέει τὸ κείμενο, γιατί ὁ Δάντης γράφει «θλίβεται». Ὡστε ἂν τὸ «ἀχάει» δὲν εἶναι παρανόησιν, ἔχουμε πάλι λέξις μὲ διπλὸ νόημα! Κ' ἐδῶ ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε ἀκόμα πὼς τὸ κείμενο δὲ λέει «μὲ ὅλους τοὺς λογισμοὺς του» πού ἔχει ἡ μετάφραση, μὰ «σ' ὅλους τοὺς λογισμοὺς του» πού εἶναι κάποια διαφορὰ. Στὸ στίχο 61 γράφει: «πισωβόλουν», πού ὑποπτεύομαι πὼς θὰ σημαίνει ὀπισθοχωρῶ· αὐτὸ περίπου τὸ νόημα καταλαβαίνει ἓνας πού δὲν ξέρει τὴν κρητικὴν διάλεκτο· τὸ κείμενο ὁμοῦς ἔχει ἐντονότερη φράση, λέει «γονίνανα», δηλαδή «κατρακυλοῦσα». Στὸ στίχο 117 γράφει: «πού ὅλες θρηνοῦν τὸ δεύτερο χαμὸ τους». Ἄν ἐδῶ δὲν ἔχει ὑπ' ὄψη του ὁ κ. Ν. Καζαντζάκης καμιά διαφορετικὴ γραφή, πού μοῦ διαφεύγει, παρανοεῖ σοβαρὰ τὸ κείμενο, γιατί ὁ Δάντης γράφει: «πού καθεμιά ἐπικαλεῖται τὸ δεύτερο θάνατο», δηλαδή τὸ θάνατο τοῦ πνεύματος γιὰ νὰ σταματήσουνε τὰ βύσανά της. Ὡστε ἡ μετάφραση λέει τὸ ἀντίθετο. Στίχο 132 γράφει: «κάμε ἀπ' τὸ πρόσκαιρο κ' αἰώνιο πάθος», μ' αὐτὸ δὲν εἶναι μετάφραση, εἶναι ἐρμηνεία τοῦ κειμένου. Ὁ Δάντης γράφει: «γιὰ νὰ ξεφύγω ἀπ' αὐτὸ καὶ ἀπὸ χειρότερο κακό».

Στὸ Β' ἄσμα, στίχο 52, γράφει «πού μέτωροι κρεμιούνται», καὶ μπορεῖ στὴν Κρήτη οἱ μέτωροι νὰ λέγονται μέτωροι, μὰ γιὰ ἓναν κερκυραῖο ἡ φράση αὐτὴ σημαίνει: «πού κρεμιούνται ἐπειδὴ εἶναι μέτωροι, δηλαδή ἀστεῖοι!» Ὡστε

κι' ἄλλη λέξη μὲ διπλὸ τοπικὸ νόημα! Στους στίχ. 62-63 γράφει: «τύσα στὸν ἔρμω κάμπο ἐμπόδια βρῆκε πού ἀναγυρνάει μεσόδρομο ἀπὸ φόβο» τὸ κείμενο λέει: «στὴν ἔρημη πλαγιά ἐμποδίστηκε τόσο καϊτὸς ἐβάδιζε, πού ἐγύρισε ἀπὸ τὸ φόβο του». Τὸ «riaggia» σημαίνει καὶ τόπος ἀνοιχτὸς κ' εὐρύχωρος, κι' ἀκρογιαλιά, μὰ σημαίνει καὶ τόπος ἐλαφρὰ ἀνηφορικός, πού ταιριάζει ἐδῶ, σύμφωνα μὲ τὰ προηγούμενα, γιατί ὁ Δάντες δὲν ἐβάδιζε σὲ κανέναν κάμπο, μ' ἀνέβαινε τὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ, εἶχε πιάσει, δηλαδή, τὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ. Στὸ στίχ. 100 γράφει: «μισήτρα», πού παραξηγῆται καὶ παίρνεται γιὰ «μεσήτρα», ἐνῶ τὸ κείμενο λέει: «ἐχθρά». Στὸ στίχ. 110 γράφει: «γιὰ τὸ καλὸ κι' ἀμάχη γιὰ τὴ βλάβη» γενικά, μὰ τὸ κείμενο λέει: «γιὰ τὸ καλὸ τους καὶ γιὰ νὰ ξεφύγουν βλάβη τους», πού εἶναι κάποια σημαντικὴ διαφορὰ. Στὸ στίχ. 111 γράφει: «ἀγνὸ μου θρόνο», τὸ κείμενο ἔχει: «μαζάριον θρόνο μου». Στὸ στίχ. 130 γράφει: «κλιτὴ ἀρετὴ», τὸ κείμενο λέει: «κουρασμένη ἀρετὴ» δηλαδή μουδιασμένο θάρρος. Στους στίχ. 141-142 γράφει: «ἀκολούθουν — στὴν κακοτροχάλη, στριμμένη στραία», ἐνῶ τὸ κείμενο λέει: «ἐπιτήκω στὸ δύσκολο καὶ δασωμένο δρόμο», ἐπειδὴ θὰ ξαναπερνοῦσε μὲς ἀπὸ τὸ δάσος πού εἶχε ἀφήσει.

Στὸ Γ' ἄσμα, στίχ. 10-11 γράφει: «τὰ σκοτεινὰ βαμένα — ξαγνάντεμα γραφτὰ στὸ ἀπανοπόρτι», καὶ ρωτᾷει κανεὶς σὲ ποῖο ἀπανοπόρτι! Ἐνῶ τὸ κείμενο λέει καθαρὰ «μὲ σκοτεινὸ χροῖμα εἶδα γραμμένα στὸ ἐπάνω μέρος μιᾶς πόρτας». Στὸ στίχ. 25 γράφει: «Γλῶσσες λογιῆς λογιῆς, βλαστήμιες», τὸ κείμενο λέει: «διαφορετικὲς γλῶσσες, φριχτὰ ὀμιλούμενες», παρασταίνει δηλαδή τὴ φριχτὴν ἐντύπωση πού προξενούσαν οἱ πολυποίκιλες γλῶσσες πού μιλιώνταν ἐκεῖ κάτω μὲ θυμὸ καὶ τρομάρα. Στὸ στίχ. 50 γράφει: «ἀψηφᾶ τους», τὸ κείμενο θέλει πὺ ἐντονη φράση: «τοὺς περιφρονεῖ».

Στὸ Α' ἄσμα, στίχ. 89 γράφει: «κι' ὁ σάτιρος Ὀράτιος», ἀντὶς σατιρικός, πρῶμα πού κάνει πάρα πολὺ λογιωτατίστικη τὴ φράση καὶ σὰν τελείως ἀταίριαστη μὲ τὴν ὅλη φρασεολογία τῆς μεταφράσεως!

Ἄν ἐπρόκειτο ν' ἀκολουθῆσω τὴν τακτικὴ αὐτὴ, καὶ νὰ ἐξετάσω λεπτομερῶς ὅλη τὴ μετάφραση, θὰ χρειαζότανε νὰ γράψω τόμον ὀλόκληρο, πού θάταν ἀνιαρὸς καὶ γιὰ μὲ καὶ γιὰ τοὺς ἀναγνώστες μου. Ἀρκεῖ κανεὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψη του πὺς τὰ λίγα πού σημειῶνῶ δὲν εἶναι τὰ μόνα πού ὑπάρχουνε στὰ τρία ἄσματα πού ἐξετάσα. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὶς φραστικὲς ἀδυναμίαις κι' ἀπὸ τὶς παρανοήσεις, ὑπάρχουνε καὶ στιχουργικὲς ἀδυναμίαις, πρῶμα πού δυναμῶνει τὴ γνώμη μου πὺς ὁ κ. Ν. Καζαντζάκης ἐργάστηκε μὲ βία καὶ μ' ἀπροσεξία. Στὸ Γ' ἄσμα τῆς «Κολάσεως», στίχ. 25, ὑπάρχει ἓνας ἐννιασύλλαβος ἀντὶ ἐνδεκασύλλαβος:

«Γλῶσσες λογιῆς λογιῆς, βλαστήμιες.»

Καὶ στὸ Α' ἄσμα τοῦ Καθατήριου, στίχ. 92,

ἓνας δεκατριεσύλλαβος ἀντὶ ἐνδεκασύλλαβος:

«Κι' ὀρίζει, ἀνάγκη ἐσὺ παράκλησες δὲν ἔχεις.»

Ἐπίσης, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀνακάτωμα στίχων μὲ διαφορετικὴν ἀξία, κάνει καὶ ἄλλα στιχουργικὰ λάθη. Συχνά, πολὺ συχνά, κάνει τομὴ στὴν ἔκτη συλλαβή, ἐνῶ τονίζεται ἡ τέταρτη, δημιουργώντας ἔτσι δυὸ μικρότερους στίχους, ἓναν ἐξασύλλαβο προπαροξύτονο κι' ἓνα πεντασύλλαβο παροξύτονο. Ἴδου μερικὰ παραδείγματα: «Κόλαση», ἄσμα, Α', στίχ. 71 καὶ 132:

«Καὶ στοῦ καλοῦ Αἰγούστου — τὴ Ρώμη ζοῦσα.»

«Κάμε ἀπ' τὸ πρόσκαιρο — κ' αἰώνιο πάθος.»

«Κόλαση», ἄσμα Β', στίχ. 134:

«Καὶ σὺ τρισεύγενος — πού μ' ἔτοια ἀσπούδα.»

«Κόλαση», ἄσμα Γ', στίχ. 8, 59 καὶ 80:

«Παρά τ' ἀθάνατα — κι' ἀθάνατὴ ἴμαι.»

«Εἶδα κι' ἀπεικάσα — τὸν ἠσκιο ἐκείνου.»

«Τί ὁ λόγος μου ἔτρεμα — μὴν τοῦ ἴναι βάρος.»

καὶ πολλὲς ἄλλες ἐκατοντάδες πού παραλείπει. Ἡ τομὴ αὐτὴ εἶναι σοβαρὸ στιχουργικὸ λάθος κι' ἀπαγορεύεται ὀπολύτως στὸν ἐνδεκασύλλαβο, γιατί τὸν ἀνακατεῖ μὲ δυὸ ἄλλους στίχους, μικρότερης ἀξίας, πού δὲν ἔχουνε καμιά σχέση μαζί του. Ὁ Σολομὸς π. χ., πού μεταχειρίστηκε αὐτὸ τὸ στίχο στὴν «Τρελλὴ μάνα», σὰ βαιδὸς γνώστης τῆς στιχουργικῆς πού ἦτανε, τὸν ἔγραψε σὰ δυὸ στίχους, ὅπως καὶ εἶναι.

Καὶ θὰ ρωτοῦσε ἴσως κανεὶς: μὰ εἶναι ὅλη ἀποτυχημένη ἡ μετάφραση τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη; Δὲν ἔχει καὶ μέρη καλὰ; Ποιὸς λέει τὸ ἀντίθετο: ἔχει καὶ μέρη καλὰ καὶ μάλιστα πολλὰ, μὰ ἔτσι ὅπως εἶναι ἀνακατεμένα μὲ τ' ἀποτυχημένα μέρη, χάνονται σχεδὸν τελείως. Ἐκεῖνο πού βλάπτει αὐτὴ τὴ μετάφραση περισσότερο καὶ τὴν καταντᾷ σχεδὸν ἀχρηστὴ, εἶναι τὰ ἰδιωματικὰ στοιχεῖα τῆς. Νὰ δώσω ἐγὼ συμβουλὴ στὸν κ. Καζαντζάκη νὰ τ' ἀφαιρέσῃ; Φαντάζομαι πὺς δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα. Στὴν ὄριμη ἡλικία του καθένος κάνει ἐκεῖνο πού νομίζει καλύτερο, καὶ ἡ κοινωνία δέχεται ἢ ἀπορρίπτει. Ἐνα μόνον ὑποπτεύομαι, κι' αὐτὸ δὲ μπορῶ νὰ μὴν τὸ σημειώσω. Ἐχῶ τὴν ὑποψία πὺς ὁ κ. Καζαντζάκης σ' αὐτὴ τὴ μετάφραση δὲ μᾶς ἔδωσε ὅλη του τὴ δύναμη. Μιὰ νέα δοκιμὴ, ἴσως, δὲ θὰ μ' ἐβγάξε ψεύτη.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

Γιάννη Μπεράτη: «Αὐτοτιμωρούμενος. — Ὁ Κάρολος Μπωντλαίρ ὡς τὰ τριάντα».

Μποροῦμε νὰ γνωρίσουμε ἓνα ἄτομο, καὶ μάλιστα, ὅταν εἶναι κάπως περίπλοκο, κι' ἀκόμα περισσότερο, ὅταν εἶναι ἐξαιρετικὰ περίπλοκο, ὅπως συμβαίνει, κατὰ κανόνα σχεδόν, μὲ ὅλους